

ЕКОНОМІЧНИЙ ВЛИВ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ НА КРАЇНИ – ЕКСПОРТЕРИ РОБОЧОЇ СИЛИ

ECONOMIC IMPACT OF LABOR MIGRATION ON LABOUR EXPORTING COUNTRIES

У статті досліджується вплив трудової міграції на економічний стан в країнах походження міграції. Аналізуються теоретичні та емпіричні дослідження окремих науковців та доповідей міжнародних організацій щодо ролі еміграції для стану ринку праці в країнах – експортерах робочої сили, ролі грошових переказів мігрантів для розвитку інвестицій на батьківщині, а також негативні наслідки висококваліфікованої еміграції для людського капіталу в країнах – постачальниках робочої сили.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, еміграція, грошові перекази, відтік інтелекту, прямі іноземні інвестиції, валовий внутрішній продукт.

В статье исследуется влияние трудовой миграции на экономическое положение в странах происхождения миграции. Анализируются теоретические и эмпирические исследования отдельных ученых и доклады международных организаций о роли эмиграции в состоянии рынка труда в странах –

экспортерах рабочей силы, роли денежных переводов мигрантов в развитии инвестиций на родине, а также негативные последствия высококвалифицированной эмиграции для человеческого капитала в странах – поставщиках рабочей силы.

Ключевые слова: международная трудовая миграция, эмиграция, денежные переводы, отток интеллекта, прямые иностранные инвестиции, валовой внутренний продукт.

The paper is devoted the impact of migration on the economic situation in the countries of origin. Here is analyzed the theoretical and empirical studies of individual scholars and reports of international organizations on the role of emigration in the labour market of the labour exporting countries the role of remittances in the investment development at home, as well as the negative effects of skilled emigration for human capital in the source countries.

Key words: international labour migration, emigration, remittances flow of intelligence, foreign direct investment, gross domestic product.

УДК 339.91

Стаканов Р.Д.

к.е.н., доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Незважаючи на те що міжнародна міграція не належать до найбільш динамічно зростаючих проявів глобалізації, вона залишається у центрі наукової дискусії щодо глобальної економічної інтеграції. Одним із головних наслідків глобалізації є зростання кількості людей, які переміщуються між країнами, чому сприяє покращення транспортної та інформаційної інфраструктури у світі. За останні 25 років обсяги міжнародної торгівлі зросли в чотири рази, ПІІ – у шість разів, тоді як кількість міжнародних мігрантів зросла лише на 50%, майже не змінившись у відносному вираженні щодо кількості світового населення [4]. Однак дебати щодо наслідків міжнародної міграції як для країн імміграції, так і еміграції, є досить активними, а отримані результати практичних і теоретичних досліджень варіюються і потребують подальшого аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку міжнародної трудової міграції у світі, грошових переказів мігрантів, а також особливості міграційної та макроекономічної політики країн – експортерів трудових мігрантів та їх вплив на економічний стан цих країн досліджуються низкою зарубіжних та українських науковців, серед яких: Дж. Борхас, Г. Брюкер, Г. Вурсел, С. Дрінквотер, І. Івахнюк, С. Метельов, Р. Раян, О. Старк, А. Гайдуцький, М. Долішній, Е. Лібанова, О. Малиновська, А. Румянцев, В. Троян, А. Філіпенко, Ф. Чаннак, В. Шевчук та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження впливу трудової емігра-

ції на економічний розвиток країн походження міграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричні дослідження здебільшого підтверджують позитивний вплив міграції на приймаючі країни, тоді як її значення для країн походження викликає дискусії і різні трактування. Окремі дослідження відстоюють глобальну точку зору про те, що в довгостроковій перспективі ефекти добробуту як для країн призначення (завдяки зростанню загального рівня виробництва), так і для країн походження (завдяки притоку грошових переказів), є позитивними [11]. Леон-Ледесма та Пірача [15] зазначають наявність позитивного впливу на продуктивність впливу рееміграції в країнах Центральної та Східної Європи, а також відзначають як грошові перекази можуть стимулювати розвиток інвестування в країнах походження міграції. Однак інші дослідження роблять акцент на втратах, яких зазнають країни – експортери робочої сили. Так, Дустман [8], використовуючи теоретичну модель, доводить наявність втрат від еміграції в країнах походження, однак указує на те, що вигравш приймаючої країни при цьому є більшим за втрати країни-експортера. Барел указує на те, що в багатьох країнах – нових членах ЄС відбулися втрати виробництва внаслідок еміграції [3]. Однак дослідження також висвітлює позитивні ефекти з точки зору ВВП на душу населення з урахуванням країн призначення в довгостроковій перспективі [2].

Еміграція може мати негативний вплив на рівень доходів на душу населення в країнах похо-

дження, значною мірою через зовнішні чинники. Неокласичні моделі економічного зростання передбачають, що еміграція призводить до зменшення загального рівня виробництва, однак рівень доходів на душу населення в країнах походження зростає. Однак емпіричні дослідження часто підтверджують теорії ендогенного зростання, а також моделі нової економічної географії, які наголошують на перевагах агломерації. Ці теорії звертають увагу на екстерналії для людського капіталу та наголошують на низькій взаємозамінюваності високо- та низькокваліфікованої робочої сили. Ендогенне зростання передбачає, що добробут та продуктивність праці тих робітників, що залишилися у країні походження, можуть зменшитися за наявності зовнішніх обставин, пов'язаних з еміграцією. Зокрема, еміграція висококваліфікованих робітників може зменшити кількість людського капіталу, а також дохідності капіталу та робочої сили [10]. Кваліфікована міграція може зменшити продуктивність праці робітників, які залишилися на батьківщині, у тому числі і за рахунок негативної загальної продуктивності факторів виробництва [7]. На відміну від некваліфікованої робочої сили, а також фізичного та фінансового капіталу кваліфіковані працівники, як правило, отримують вищу економічну віддачу за їх надлишку, фактично тут більшою мірою проявляється ефект масштабу. Таким чином, еміграція таких робітників буде мати значні вигоди для приймаючих країн, однак формуючи диспропорційно великі втрати для країн походження [23]. Крім того, еміграція молодих та кваліфікованих працівників може мати також неекономічні зовнішні ефекти, пов'язані з утратою активної частини суспільства, яка мотивує уряд до проведення інституційних реформ [2].

Проведене дослідження впливу еміграції на країни походження у Центральній та Східній Європі [2] показало, що:

- грошові перекази мігрантів сприяють збільшенню споживання та, частково, інвестицій;
- відтік інтелекту молодих кваліфікованих працівників зменшив активність у приватному секторі економіки, ослабив зовнішню конкурентоспроможність, а також збільшив соціальні витрати відносно ВВП;
- еміграція ослаблює можливості зростання в країнах ЦСЄ, а також сповільнює конвергенцію доходів із країнами Західної Європи.

Країни походження стикаються з декількома викликами, пов'язаними з еміграцією. Хоча заробітна плата тих, хто не виїхав, може зрости, втрата висококваліфікованих працівників може негативно вплинути на акумуляцію людського капіталу та податкову базу. Водночас грошові перекази становлять вагоме джерело доходів і можуть допомогти в покращанні результатів економічного розвитку. Еміграція може також установити міграційні мережі

між країнами, які спростять інформаційні бар'єри та прискорять торгові та інвестиційні потоки [12].

Для окремих країн походження еміграція була вагомим стримуючим фактором для зростання населення. Особливо це є актуальним для малих країн, що розвиваються. Наприклад, незважаючи на позитивний природний приріст, після розпаду СРСР населення Грузії і Вірменії скоротилось на 15% і 27% відповідно [12].

Крім зменшення приросту робочої сили та загального розміру економіки, еміграція також впливає на відносний рівень заробітних плат та нерівність розподілу доходів. Окремі дослідження національного рівня [18] доводять, що 10% еміграція призводить до зростання рівня оплати праці на рівні 2–5%. Вплив на розподіл заробітних плат залежить від кваліфікаційного рівня мігрантів. Якщо мігранти є більш освіченими, то в середньому зменшення відносної пропозиції кваліфікованої робочої сили в країні походження може призвести до збільшення розриву в доходах між високо- та низькокваліфікованою робочою силою [12].

Еміграція мала значний вплив на робочу силу в низці країн та регіонів, причому вплив на висококваліфіковану силу був диспропорційно великим (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень еміграції в окремих країнах та регіонах світу в 2010–2011 рр.

(% до загальної кількості робочої сили) [6]

Країна/регіон	Рівень еміграції	Рівень еміграції осіб із вищою освітою
Африка	2,4	10,8
Китай	0,4	1,8
Індія	0,4	3,2
Бразилія	0,7	2,4
Росія	1,6	1
Мексика	12,1	6
Туреччина	4,3	3,7

Як видно з табл. 1, ситуація, коли висококваліфікована міграція переважає загальний рівень міграції, не є системним і характерним лише для частини країн та регіонів. Відповідно, саме для цих регіонів, особливо коли міграція має значні показники, зокрема для Африки, міграція несе в собі найбільші загрози консервування наявного диспаритету доходів робітників та економічного розвитку загалом. Також країни Карибського басейну втратили понад 50% висококваліфікованих працівників за період 1965–2000 рр. [17]. Такий відплив інтелекту зазвичай виникає через високу вартість трансакційних витрат міграції, більш високу окупність праці високоосвічених робітників у країнах призначення, а також загалом більш сприятливу імміграційну політику щодо висококваліфікованих робітників. Також висококваліфікована еміграція

може мати непрямий негативний вплив на зростання продуктивності праці в окремих країнах походження, оскільки більш освічені працівники є джерелом передачі ноу-хау. У такому разі деякі свідчення вказують на те, що ці втрати можуть перевищувати переваги, отримані від грошових переказів [18].

Чисті фіскальні витрати еміграції виникають через утрату податкових зборів, а також коштів, виділених на освіту майбутніх мігрантів. Водночас еміграція також може спричинити економію бюджетних коштів за рахунок зниження витрат на соціальні послуги. Загалом фіскальна позиція мігранта відіграє визначальну роль у визначенні рівня вигод чи втрат від виїзду робітників. Оскільки висококваліфіковані робітники більшою мірою схильні сплачувати податки, при цьому претендуючи на меншу кількість соціальних пільг, висококваліфікована міграція може мати негативний вплив на стійкість публічних фінансів. Грошові перекази до країн, що розвиваються (431,6 млрд. дол. США в 2015 р. [21]), становлять близько половини загального притоку ПІІ та більш ніж втричі перевищує обсяги Офіційної допомоги розвитку. Хоча основну масу переказів отримують Китай та Індія, для цих країн грошові перекази становлять незначну частку у ВВП. Натомість для низки малих країн грошові перекази сягають понад 25% ВВП (зокрема, у Таджикистані, Непалі та Молдові) та є важливим джерелом доходів [12].

Грошові перекази до країн, що розвиваються, зросли незначним чином у 2015 р. (на 0,4% із показника 430 млрд. в 2014 р.), при цьому загальна кількість грошових переказів (з урахуванням отриманих розвиненими країнами світу) продемонструвала зниження на 1,7%, до 581,6 млрд. дол. порівняно з 592 млрд. у 2014 р. Дана тенденція чітко вказує на залежність міграційних надходжень від різних процесів у світовій економіці, зокрема від зниження ціни на нафту, на чому наголошується в звіті Світового Банку [21]. У низці країн Європи та Азії відбулось зменшення грошових переказів у 2015 р., при цьому найбільші обсяги скорочення спостерігались у Таджикистані та Україні, що було пов'язано з кризою в економіці Росії, девальвацією російського рубля щодо долара США [12].

Грошові перекази формують вагомий частину приросту доходів, особливо в бідних домогосподарствах. Дослідження 71 виникаючого ринку та країн, що розвиваються, проведеного Адамсом та Пейджем [1], виявило, що 10% зростання грошових переказів на душу населення призводить до 3,5% скорочення частки домогосподарств за межею бідності. Окремі дослідження [20] виявили, що домогосподарства мігрантів, які отримують грошові перекази, більшою мірою схильні до інвестицій в освіту та медицину порівняно з іншими домогосподарствами [12].

Незважаючи на те що грошові перекази є відтоком фінансових ресурсів із країн перебування мігрантів, вони мають тенденцію до контрциклічності стосовно економічних умов у країнах походження. Таким чином, на відміну від притоку приватного капіталу грошові перекази можуть мати стабілізаційний вплив для вирівнювання споживання. У дослідженні Чамі [5] виявлено, що грошові перекази зменшують загальне виробництво, споживання та інвестиційну волатильність, збільшуючи при цьому загальні кредитні рейтинги. Вони можуть сприяти фінансовому розвитку через збільшення заощаджень домогосподарств, полегшуючи кредитні перепони [12].

Хоча традиційні підходи передбачають, що міграція і торгівля є субститутами [19], сучасні теорії торгівлі стверджують про існування комплементарного взаємозв'язку між ними [16]. Мігранти приносять із собою специфічні вміння та досвід роботи, а також знання щодо ринкової структури, мови, споживчих уподобань, бізнес-етики, інституцій, правового та регуляторного режиму в країнах їхнього походження. Ці знання можуть допомогти у подоланні інформаційної асиметрії між країнами походження та призначення міграції, зменшуючи витрати пов'язаних із підписанням та виконанням бізнес-контрактів між господарюючими суб'єктами цих країн. Даний випадок характерний передусім для висококваліфікованих мігрантів, які мають глибші знання про особливості функціонування економіки їхньої батьківщини, а також у них є більше можливостей стати частиною таких ділових мереж між країнами. Транскордонна міграція, а також розвиток мереж діаспори можуть допомогти в посиленні торговельних та інвестиційних взаємозв'язків, передусім здійснення ПІІ, для ефективного здійснення яких необхідна більша обізнаність в особливостях бізнес-процесів в країнах – реципієнтах ПІІ. Емпіричні дослідження Яворіка [13] та Куглера [14] підтверджують наявність позитивного взаємозв'язку між міграцією та розвитком торговельних та інвестиційних потоків [12].

Випадок вимушеної міграції є окремим аспектом еміграції, який відрізняється за своїми наслідками для країн походження від трудової еміграції, і хоча не є формально складовою частиною міжнародної трудової міграції, він здійснює безпосередній вплив на стан ринку праці в країнах еміграції. Потоки біженців, а також значної кількості внутрішньо переміщених осіб часто спричиняють критичне зменшення кількості населення працездатного віку та людського капіталу, таким чином стримуючи розвиток економіки країни походження. Так, за середнього рівня зростання в 3% Сирії необхідно буде 20 років для відновлення її ВВП до рівня 2010 р. [12].

Висновки з проведеного дослідження. Відтік інтелекту та грошові перекази і надалі зали-

шаються головними факторами впливу на економіку країн – експортерів робочої сили, хоча фіскальний вплив та інвестиційні потоки привертають усе більшу увагу дослідників цього питання. Еміграція може мати значний вплив на результати діяльності ринку праці для тих, хто залишився в країні походження, збільшуючи нерівність в оплаті праці. Транскордонна міграція може призвести до зростання торгівлі та інвестицій між країнами походження та призначення міграції. Висококваліфікована міграція може призвести до втрати людського капіталу. Хоча фіскальні витрати еміграції привертають меншу увагу дослідників, вони також можуть бути досить вагомими в окремих випадках.

Грошові перекази становлять одне з найбільш важливих джерел доходів як для індивідуальних домогосподарств, так і для малих країн походження. Грошові перекази мігрантів зазвичай позитивно впливають на економічний розвиток та приріст людського капіталу, також міграційні надходження мають вагомий макроекономічний наслідок. Криза біженців призводить до різкого зменшення робочої сили та людського капіталу в країнах походження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Adams R., Page J. Do International Migration and Remittances Reduce Poverty in Developing Countries? / R. Adams, J. Page [Electronic source]. – Mode of access : <http://n.ereserve.fiu.edu/010040973-1.pdf>.
- Atoyan R., Christiansen L., Dizioli A. Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe / R. Atoyan, L. Christiansen, A. Dizioli [Electronic source]. – Mode of access : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1607.pdf>.
- Barrell R., FitzGerald J., Riley R. EU Enlargement and Migration: Assessing the Macroeconomic Impacts / R. Barrell, J. FitzGerald, R. Riley [Electronic source]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/5th_enlargement/facts_figures/eu_enlargement_and_migration.pdf.
- Burzynski M. Migration, Human Capital and Growth in a Globalized Economy / M. Burzynski [Electronic source]. – Mode of access : <http://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal:174319>.
- Chami R., Hakura D., Montiel P. Remittances: An Automatic Output Stabilizer? / R. Chami, D. Hakura, P. Montiel [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=22895>.
- A Perspective on Migration: Past to Present / Credit Suisse Global Demographics & Pensions Research [Electronic source]. – Mode of access : https://doc.research-and-analytics.csfb.com/docView?language=EN&format=PDF&document_id=1053783601&source_id=emcsplus&serialid=6mOcr%2FH2J4iD8E9vA%2BMzbULdrm%2F%2F6xPKb2Ja93pws%3D.
- Docquier F., Ozden C., Peri G. The Labour Market Effects of Immigration and Emigration in OECD Countries / F. Docquier, C. Ozden, G. Peri [Electronic source]. – Mode of access : <http://econ.as.nyu.edu/docs/IO/21207/Peri09122011.pdf>.
- Dustmann C., Fadlon I., Weiss Y. Return Migration, Human Capital Accumulation and the Brain Drain / C. Dustmann, I. Fadlon, Y. Weiss // [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304387810000453>.
- Giovanni J., Levchenko A., Ortega F. A Global View of Cross-Border Migration / J. Giovanni, A. Levchenko, F. Ortega [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.nber.org/papers/w20002>.
- Haque N., Se-Jik K. Human Capital Flight: Impact of Migration on Income and Growth / N. Haque, K. Se-Jik [Electronic source]. – Mode of access : <https://www.jstor.org/stable/3867533>.
- The fiscal impact of immigration in OECD countries // OECD [Electronic source]. – Mode of access : http://www.globalmigrationgroup.org/sites/default/files/Liebig_and_Mo_2013.pdf.
- International migration: recent trends, economic impacts, and policy implications / International Monetary Fund [Electronic source]. – Mode of access : <https://www.imf.org/external/np/g20/pdf/2015/111515background.pdf>.
- Javorcik, B., Özden Ç., Spatareanu M. Migrant networks and foreign direct investment / B. Javorcik, Ç. Özden, M. Spatareanu [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304387810000222>.
- Kugler M., Levintal O., Rapaport H. Migration and Cross-Border Financial Flows [Electronic source]. – Mode of access : http://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_17_13.pdf.
- Léon-Ledesma M., Piracha M. International Migration and the Role of Remittances in Eastern Europe / M. Léon-Ledesma, M. Piracha [Electronic source]. – Mode of access : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0020-7985.2004.00295.x/abstract>.
- Markusen J. Factor Movements and Commodity Trade as Complements / J. Markusen [Electronic source]. – Mode of access : <https://ideas.repec.org/a/eee/inecon/v14y1983i3-4p341-356.html>.
- Mishra P. Emigration and Brain Drain: Evidence from the Caribbean / P. Mishra [Electronic source]. – Mode of access : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp0625.pdf>.
- Mishra P. Emigration and Wages in Source Countries: A Survey of the Empirical Literature Caribbean / P. Mishra [Electronic source]. – Mode of access : http://www.prachimishra.net/emigration_wages_review_lit_final.pdf.
- Mundell R. A. International Trade and Factor Mobility / R. A. Mundell [Electronic source]. – Mode of access : http://pages.ucsd.edu/~jbroz/Courses/PS245/handouts/mundell_AER1957.pdf.
- Ratha D. A \$100 Billion Idea—Tapping Migrants for Financing Development / D. Ratha [Electronic source]. – Mode of access : http://blogs.worldbank.org/peoplemove/files/special_topic.pdf.
- Remittances to Developing Countries Edge Up Slightly in 2015 / World Bank [Electronic source]. – Mode of access : <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/04/13/remittances-to-developing-countries-edge-up-slightly-in-20153>.
- Shabir H., Hussain S., Malik I. Impact of Pakistani labor migrant network on Pakistan's inter-

national trade with the Middle East / H. Shabir, S. Hus-sain, I. Malik [Electronic source]. – Mode of access : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2842962.

23. Reshaping Economic Geography / World Bank [Electronic source]. – Mode of access : <http://documents.worldbank.org/curated/en/730971468139804495/pdf/437380REVISED01BLIC1097808213760720.pdf>.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: АСИМЕТРИЧНІСТЬ РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ

GLOBALIZATION OF FINANCIAL MARKETS: ASYMMETRY OF DEVELOPMENT AND STATE INFLUENCE

У статті розглянуто ключові фактори, що сприяють процесу формування глобального фінансового ринку. Водночас звернуто увагу на головні перешкоди у побудові завершеної глобальної фінансової архітектури. Досліджено переваги, недоліки та можливі механізми впливу державних та недержавних інституцій на процес залучення національних фінансових ринків до глобалізаційних процесів. Особливу увагу приділено можливій участі у міжнародних фінансових ринках економічно відсталих країн. Визначено основи побудови збалансованої системи державного впливу.

Ключові слова: глобалізація, фінансова глобалізація, глобальна фінансова архітектура, світова фінансова система, наслідки фінансової глобалізації.

В статье рассмотрены базовые факторы, которые способствуют процессу формирования глобального финансового рынка. Обращено внимание на главные препятствия на пути строительства законченной глобальной финансовой архитектуры. Исследованы преимущества, недостатки и возможные механизмы влияния государственных и негосударственных институтов на процесс привлечения национальных

финансовых рынков к глобализационным процессам. Отдельное внимание уделено возможному участию в международных финансовых рынках экономически отсталых стран. Определены основания построения сбалансированной системы государственного влияния.

Ключевые слова: глобализация, финансовая глобализация, глобальная финансовая архитектура, мировая финансовая система, последствия финансовой глобализации.

The article deals with the key factors contributing to the process of a global financial market formation. At the same time, attention is drawn to the main obstacles to building a complete global financial architecture. The advantages, disadvantages and possible mechanisms of influence of public and private institutions in the process of attracting national financial markets to globalization processes were also studied. Special attention is paid to possible participation of economically less-developed countries in the international financial markets. Basis for building a balanced system of state influence was determined.

Key words: globalization, financial globalization, global financial architecture, global financial system, consequences of financial globalization.

УДК 336.77.067.21

Шаравара Р.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
обліку та аудиту
Полтавський інститут економіки і права
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

Постановка проблеми. Формування сучасної економічної системи зі сталими темпами економічного зростання потребує залучення значних фінансових ресурсів. На сьогодні переважна більшість внутрішніх ресурсів є вже мобілізованою або виведеною за кордон через офшорні компанії та інші фінансові механізми. Зважаючи на це, важливим фактором є залучення зовнішніх джерел для фінансування ринкових перетворень. Нині найдоступнішим зовнішнім джерелом, яке не призводить до зростання зовнішнього боргу, є фондовий ринок. Більшість дослідників розглядають недостатню інтеграцію вітчизняного ринку цінних паперів у світовий як головну перешкоду у вирішенні даної проблеми. На нашу думку, питання потрібно ставити більш широко – низький рівень інтеграції всієї української фінансової системи у світові економічні процеси і, відповідно, фондового ринку як її складника.

Така інтеграція є ні чим іншим як глобалізацією фінансових відносин у межах окремо взятої країни. Із часу, як у 1981 р. Дж. Маклін [1] уперше використав термін «глобалізація», його визначення зазнало значних змін, було доповнене новим баченням у зв'язку з високим динамізмом економічних процесів. Саме тому нині існує безліч визначень цього поняття. На нашу думку, фінансова глобалізація передбачає вільний рух капіталів між країнами за допомогою відповідної фінансової інфраструктури: банків, ТНК, фондових бірж, міжнародних фінансових інституцій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової глобалізації та механізми впливу на неї розробляли знані іноземні дослідники, зокрема: Дж. Маршалл, Ж. Гера, Дж. Сорос, Дж. Гелбрейт. Також, змістовні дослідження проблем і перспектив фінансової глобалізації здійснили українські вчені: О. Мозговий, С. Кубів,